

ZONE PRECARE DE LOCUIRE, ÎN SPAȚIUL URBAN

**MONICA CONSTANTINESCU,
DANA NIȚULESCU,
CRISTINA BĂJENARU**

Preocuparea pentru analiza precarității condițiilor de locuit, din punctul de vedere al concentrării teritoriale a problemelor legate de locuire se înscrie într-o perspectivă deja consacrată de abordarea zonală a sărăciei și deprivării sociale. Demersul de față își propune, în primul rând, să surprindă, într-o manieră descriptivă, aspectele definitorii ale locuirii precare, în câteva zone urbane din două județe ale României (Teleorman și Prahova – a se vedea articolul introductiv din acest număr, referitor la metodologia cercetării *Diagnoza locuirii: locuirea în condiții precare și persoanele fără adăpost în România*).

Materialul concentrează informație diversă, încercând să ofere o imagine sintetică a zonelor de locuire precară din cele șase orașe alese (operând cu distincția: zone de locuire precară la casă/zone de locuire precară la bloc). Analiza în sine și concluziile pe care le formulează au o valoare limitată de aria de cuprindere a informației (numai șase localități urbane). Similitudinile între zonele de locuire precară pe care s-a centrat atenția noastră sugerează însă că, deși în grade diferite de precarizare, zonele de locuire studiate au, fundamental, aceleași caracteristici.

ZONE DE LOCUIRE. ASPECTE METODOLOGICE

Identificarea și caracterizarea zonelor distincte din punct de vedere al condițiilor de locuit a constituit una dintre preocupările majore ale studiului. Ideea de la care am pornit a fost că în România de astăzi asistăm la un proces de diferențiere a spațiului urban, în funcție de condițiile de locuit, indiferent de dimensiunea și nivelul de dezvoltare al localității. Probabil cele mai vizibile efecte ale procesului sunt la nivelul celor două tipuri extreme: zonele rezidențiale bogate și zonele cu condiții de locuit precare. Atenția noastră s-a concentrat, în mod firesc în cadrul unui studiu, asupra locuirii precare, asupra zonelor de locuit cu condiții precare.

Preocuparea noastră pentru analiza diferențiată a ariilor rezidențiale este justificată de obiectivele studiului. În măsura în care informațiile (exclusiv de ordin calitativ) ar susține o astfel de idee, consecințele pentru politica de locuire sunt majore: există încă spațiu pentru a administra procesul și pentru a interveni în segregarea rezidențială, în sensul minimizării efectelor sale negative și a maximizării efectelor pozitive.

Efortul echipei de cercetare a fost ghidat de o serie de întrebări concrete:

– Se poate elabora o metodologie de definire a zonelor unei localități, în funcție de condițiile de locuit?

– Au zonele de locuit consistență? Se poate, într-adevăr, discuta în termeni de „zone”, ceea ce implică omogenitate internă a zonei și diferențiere față de celelalte zone?

– Există zone a căror evoluție poate fi prevăzută? Există un proces de precarizare a unor zone? Dacă da, care sunt factorii care intervin în acest proces?

– Care sunt, în termeni de condiții de locuire, caracteristicile zonelor precare? Există diferențe majore de la un oraș la altul? În ce constau aceste diferențe?

Primele două categorii de întrebări sunt, în mare măsură, concomitente. Dacă nu se poate vorbi în termeni de „zone de locuit”, o metodologie pentru studiul lor nu și-ar găsi fundament. Pe de altă parte, pentru a discuta despre zone consistente, omogene din punctul de vedere al unui criteriu (în acest caz, condițiile de locuit) trebuie să găsești modalitatea de a răspunde întrebării „există sau nu zone omogene din punctul de vedere al condițiilor de locuit” la nivelul localităților României de astăzi?

Analiza secundară pe baza datelor deja existente ar fi putut oferi o primă imagine asupra modalității în care se structurează localitățile/unele localități din acest punct de vedere. Nu am reușit însă identificarea nici unei anchete care să permită legarea datelor culese la nivel individual/gospodărie de teritoriu. Dacă la nivelul unităților administrativ teritoriale sau al localităților ca întreg există o mare cantitate de informație, aceasta nu permite, în schimb, inferențe legate de zonele de rezidență. Nici măcar recensământul populației și locuințelor, care, teoretic, ar putea susține un astfel de demers, nu oferă, în forma în care baza de date este oferită de Institutul Național de Statistică, ocazia realizării unor asemenea analize.

Ideea de a lega informația de teritoriu și a „desena”, la nivelul localităților, zone nu este nouă în sociologia românească. Există studii a căror valoare este indiscutabilă, însă, cel puțin până acum, este vorba, mai degrabă, de centrarea pe anumite tipuri de zone identificate la nivel local (de sărăcie extremă, spre exemplu) și nu de o imagine globală, la nivelul localității, din punctul de vedere al zonelor omogene în funcție de anumite criterii. Deși utilitatea și valoarea unui asemenea demers este indiscutabilă, efortul de timp și financiar lasă, deocamdată, subiectul deschis studiilor viitoare.

Echipa noastră a încercat o abordare a problematicii prin metode calitative. Concluziile noastre au, în primul rând, o valoare exploratorie și ar putea constitui un punct de plecare pentru studiile viitoare. Cele șase orașe situate în două județe sensibil diferite din punctul de vedere al nivelului de dezvoltare (Teleorman – județ sărac, Prahova – județ dezvoltat) surprind, pe lângă avantajul comparației, o paletă suficient de diversă de localități urbane (orașele incluse în studiu sunt mari, mijlocii și mici) pentru a oferi concluziilor noastre o bază solidă pentru a emite ipoteze.

Ideea de la care am pornit a fost să „desenăm” pe hărțile orașelor incluse în studiu zone cu condiții diferite de locuire și, pentru că interesul nostru se concentra asupra condițiilor precare de locuit, să investigăm, în profunzime, zonele unde locuirea poate fi caracterizată drept precară.

În identificarea zonelor, s-a pornit de la un dublu demers:

a) s-a încercat caracterizarea zonelor orașului, din punct de vedere *obiectiv* (pe baza datelor obținute) și

b) s-a introdus o *componentă subiectivă*, modalitatea în care zonele sunt percepute, din punctul de vedere al condițiilor de locuit.

a) Componenta obiectivă în delimitarea zonelor localităților incluse în studiu, din punctul de vedere al condițiilor de locuit:

Pentru identificarea zonelor de locuit s-a pornit de la *gradul de acoperire al zonelor de locuire cu utilități publice*:

- apă rece;
- canalizare;
- energie termică (apă caldă și căldură);
- gaze naturale;
- electricitate.

Pe lângă *acces*, au fost luate în calcul și aspecte legate de *calitatea serviciului* (măsurată, în special, prin programul de furnizare a serviciului și calitatea rețelei de distribuție, acolo unde a fost cazul).

Este clar că intersecția indicatorilor enunțați anterior (accesul la utilități/calitatea serviciilor) nu avea cum să ofere o imagine completă asupra zonelor de locuit și că există o serie de limitări ale acestui tip de abordare, de care suntem conștienți. Vom încerca să le prezentăm sistematic, argumentând de ce o altă modalitate de conturare a zonelor de locuit nu a fost/nu este posibilă:

– există o diferențiere clară între serviciile de utilitate publică și consecințele gradului diferențiat de acces, asupra condițiilor de locuit. Dacă în cazul lipsei electricității este evident că nu se poate vorbi decât despre condiții precare de locuit, nu la fel stau lucrurile în cazul canalizării, apei potabile, apei calde, căldurii și chiar gazelor. Fiecare dintre aceste utilități furnizate în mod public pot fi înlocuite, în condiții optime, prin aranjamente individuale, de tipul centrală termică proprie, fosă septică proprie, apă curentă, alimentare cu gaz cu rezervor. Din acest punct de vedere, diferențele între locuirea la casă și locuirea la bloc sunt majore. Dacă în cazul locuirii la casă, fiecare dintre alternative este, teoretic, posibilă, în cazul locuirii la bloc, cu excepția centralei termice de apartament (complementară furnizării apei calde și căldurii) lipsa accesului la canalizare, gaze, apă curentă au consecințe serioase asupra condițiilor de locuit (neexistând posibilitatea tehnică a unor soluții decente, dacă nu sunt furnizate în sistem centralizat). Prin urmare, utilizarea unei metodologii care pune accent pe furnizarea și calitatea furnizării utilităților publice este, în mod particular, reprezentativă, în cazul locuirii la bloc și mai puțin, în cazul locuirii la casă (în acest din urmă caz, informația devine mult prea slabă pentru o zonare de înaltă acuratețe).

– calitatea condițiilor de locuit este măsurată în mod restrâns prin acești indicatori. O serie de informații legate de calitatea construcției, suprafața locuibilă etc. ar fi permis abordarea problemei omogenității zonei, la un alt nivel de profunzime. Primăriile, prin serviciile de urbanism, un posibil furnizor de date despre caracteristicile clădirilor, nu dispun însă decât parțial de date centralizate. Așa cum aminteam anterior, informațiile culese prin anchete sunt, practic, imposibil de legat de zone intra-urbane pentru o analiză de nivel micro.

– zona de locuit nu poate fi abordată ca sumă de locuințe individuale, chiar în cazul în care prezintă un grad ridicat de omogenitate internă, aspectele legate de calitatea vecinătății intervenind în definirea condițiilor de locuit în zona respectivă. Intervenția calității vecinătății drept criteriu de diferențiere între zone, în sensul de acces la diverse servicii, spre exemplu, este greu de cuantificat și nu conduce, în mod necesar, la diferențieri valide, în special în cazul orașelor mici/ mijlocii.

Pe lângă aspectele legate de utilități publice, au fost culese o serie de informații referitoare la posibile concentrări de populație aflată în sărăcie¹, aproximându-se că beneficiarii unor programe de asistență socială (venitul minim garantat este cel mai important dintre cele considerate) sunt, probabil, categoria cea mai reprezentativă pentru segmentul sărac de populație, la nivel local.

b) Componenta subiectivă în delimitarea zonelor localităților incluse în studiu, din punctul de vedere al condițiilor de locuit:

Delimitărilor bazate pe accesul la utilități/calitatea serviciilor furnizorilor de utilități publice le-a fost adăugată o componentă subiectivă: tuturor persoanelor în măsură a furniza informații constitutive pentru delimitarea zonelor de locuit li s-a cerut să menționeze, la nivelul orașului ca întreg, *zonele cu condiții de locuire precară*, solicitându-se, în același timp, argumentarea răspunsurilor.

La nivelul a cinci orașe din cele șase incluse în studiu, pe baza intersectării celor două componente, au fost delimitate zonele de locuire precară, în care investigația a continuat, la nivel de zonă/gospodărie/individ.

PERCEPȚIA ACTORILOR INSTITUȚIONALI ASUPRA ZONELOR CU CONDIȚII DE LOCUIT PRECARE

Autoritățile locale și furnizorii de utilități au reprezentat primul palier de analiză a percepției subiective asupra condițiilor de locuit. S-a considerat că acești actori sociali au o imagine de ansamblu asupra condițiilor de locuire din fiecare localitate și cunosc, din experiență, zonele ce pot fi caracterizate de precaritatea locuirii.

Pentru identificarea percepției pe care actorii instituționali o au asupra zonelor cu condiții de locuit precare au fost realizate interviuri, atât la nivelul

¹ Informațiile despre concentrări de populație aflată în sărăcie au fost utilizate drept indicator pentru condițiile precare de locuit (relația între sărăcie extremă și condițiile precare de locuit fiind una deja consacrată în studiile de specialitate).

Primăriei din fiecare oraș considerat pentru studiul calitativ, cât și cu furnizorii de utilități din orașele respective. Criteriile luate în considerare de majoritatea funcționarilor cu care s-a discutat la fiecare dintre cele șase Primării, pentru identificarea zonelor cu condiții de locuire precară au fost: lipsa rețelei tehnico-edilitare și caracteristici socioeconomice ale rezidenților acestor zone – educație, status, venituri. În urma interviurilor realizate, au fost identificate zonele, prin intersectarea declarațiilor obținute de la departamente diferite din cadrul fiecărei primării. Pentru zonele de case identificate, lipsa utilităților publice este datorată, în principal, imposibilității sistematizării terenului, din motive de natură tehnică (județul Teleorman). Acest lucru nu este valabil pentru zonele de blocuri, unde lipsa utilităților se datorează, în primul rând, imposibilității rezidenților de a plăti facturile aferente serviciilor obținute.

Din declarațiile obținute în cadrul Primăriilor din cele trei orașe ale județului Teleorman considerate în analiză s-a conturat o tipologie a rezidenților acestor zone: populație de etnie romă, cu nivel scăzut de educație, fără venituri, prestând munci ocazionale sau necalificate. Majoritatea sunt beneficiari de ajutor social.

La ce vă gândiți dumneavoastră când spuneți că sunt zone de locuit precare?

R: „Mă gândesc, de exemplu, la utilități. Sunt zone în care apa potabilă nu este pe rețea, ci numai în fântâni, familiile respective sunt beneficiari ai serviciilor de asistență socială, neavând posibilitatea achiziționării unei pompe de apă. Atâta timp cât nu au apă, nu au nici canalizare. Aici casele sunt din cărămida nearsă, chirpici, construite fără o structură de rezistență solidă, în urmă cu aproximativ 30 de ani. Nu sunt imobile din cărămida tencuite, ci pur și simplu case construite la repezeală. Sunt unele case care, datorită construirii din materiale improprii și neîntreținerii, au acum fisuri, cade tencuiala, cade acoperișul. (Serviciul Public Local de Protecție Socială)

Ajutoarele sociale... În zonele astea sunt principalul mijloc de trai, în afară de ce mai muncesc ei la negru, un spart de lemne, un săpat la vie. (Departamentul de Relații cu Asociațiile de Proprietari)

Care ar fi, în opinia dvs., zonele cu condiții proaste de locuire?

R: Nu pot să spun că sunt niște zone centrale, sunt mai la periferia orașului – zona PECCO, zona blocurilor 200; deja acolo sunt date în folosință pentru persoanele cu condiții foarte slabe de trai; am înțeles că nu au dependențele necesare. Eu nu am fost la fața locului, dar din ce vin ei și ne povestesc aici... inundații în blocuri, instalațiile sanitare sunt foarte vechi, nu are cine să le repare. Sunt primele blocuri făcute în oraș la noi și sunt foarte vechi. Nu cred că s-a mai ocupat cineva în anii trecuți de ele. (Departamentul de Relații cu Asociațiile de Proprietari)

Și pentru județul Prahova, criteriile de desemnare a zonelor cu condiții de locuire precară sunt aceleași ca în cazul autorităților locale din județul Teleorman. Diferența rezidă în faptul că zonele identificate a fi cu condiții de locuit precare sunt în această situație datorită incapacității populației de a plăti utilitățile publice, și nu unor situații obiective de natură tehnică. Cele trei orașe ale județului Prahova acoperă, practic, o scală în care avem, ca situație extremă, orașul Urlați, unde întreaga populație este afectată, precaritatea locuirii fiind un fapt generalizat. De asemenea, nu putem face ca în cazul județului Teleorman o tipologie a rezidenților zonelor cu condiții de locuire precară, deoarece percepția nu este a unui grup social

compact aflat în dificultate. Există percepția că aceste zone sunt populate în majoritate cu populație de etnie romă, există însă și persoane de naționalitate română, care locuiesc în condiții precare, ca urmare a intrării în șomaj, în urma restructurării întreprinderilor.

Zone cu condiții de locuire precară:

În aceste zone, casele sunt stil barăci făcute din PFL, chirpici. Zonele periferice pe raza Municipiului Câmpina sunt cele unde locuiesc mai mulți de etnie romă. Sunt mai multe locuri cu condiții de locuire precare, nu există o zonă compactă. Zonele sunt și cu case improvizate și cu blocuri.

Tipologia rezidenților:

Sunt familii cu mulți copii, iar în ceea ce privește nivelul de educație, majoritatea nu prea frecventează școala. (Departamentul de Asistență Socială)

Dacă ar fi să ne referim la accesul populației din această zonă la furnizarea utilităților publice (apă caldă, apă rece, căldură, gaze, electricitate), ce ne puteți spune despre zona respectivă?

R: Există acces la apă rece, potabilă nu și la apă caldă. Datoriile asociațiilor de proprietari au fost foarte mari, sistându-se furnizarea agentului. Pe de altă parte, foarte mulți au solicitat debransarea, astfel încât, în multe situații, punctul termic care deservea zona respectivă nu și-a mai găsit utilitatea. Între timp, unii dintre ei și-au montat centrale proprii și și-au mai îmbunătățit condițiile. Situația financiară nu e una bună, așa încât au apărut frecvent astfel de probleme. (Departamentul de Relații cu Asociațiile de Proprietari)

Care sunt zonele cu condiții precare de locuire din orașul Ploiești?

R: Din punctul de vedere al autorităților locale și al meu personal, în același timp, principalele zone cu condiții de locuit precare sunt câteva cartiere ce sunt locuite, în cea mai mare parte, de romi, cum ar fi cartierul Mimiu, cartierul Radu de la Afumați, zone în care noi, ca autoritate publică, am încercat să ne implicăm mai mult, pornind de la educația romilor fiind în relație de colaborare cu câteva organizații ale romilor și lucrăm împreună, și o parte din cartierul Bereasca, fiindcă acesta este mare, întins, iar acolo nu predomină numai populație de romi. Am spus probleme în sensul că în aceste zone sunt case care sunt lipsite de utilități, de apă curentă chiar și de curent electric. În zona Mimiu, problema este că nici măcar nu sunt foarte mulți care să aibă acte de proprietate pe casele pe care și le-au construit, abia anul trecut printr-un proiect pe care l-am promovat am pornit o acțiune de a-i înscrie întâi la PISC, ca ulterior, cu sprijinul Prefecturii, să poată face acțiuni în instanță, acțiuni în constatare ca să aibă și ei niște acte de proprietate. (Serviciul de Asistență socială)

Furnizorii de utilități se raportează la populație și identifică zonele cu condiții de locuire precară, având drept criteriu plata serviciilor pe care le furnizează. Din această perspectivă, neplata facturilor a condus la sistarea utilizării căldurii, apei calde etc. Există o diferență majoră între cele două județe considerate pentru analiză, deoarece în cazul județului Teleorman o parte dintre utilități (gaze naturale) nu sunt accesibile/programul de conectare a populației este încă la început (în derulare – cazul Roșiorii de Vede). Acest lucru nu este valabil pentru județul Prahova, unde accesul la utilități nu pune probleme, decât în măsura capacității populației de a plăti facturile emise de societățile ce furnizează aceste servicii.

O. **În momentul de față în Roșiori există încă zone neacoperite de servicii?**

R. Există zone la periferie unde nu beneficiază de apă curentă și canalizare, dar în ceea ce privește agentul termic, toate blocurile de locuințe beneficiază.

O. **Care ar fi motivele pentru care acolo nu există apă și gaze?**

R. Motivele vin din trecut, zonele erau trecute în plan de demolare și în prezent nu au fost fonduri.

O: **Serviciul dvs. acoperă tot orașul?**

R: Serviciul da, serviciul nostru acoperă tot orașul, deci toată zona de blocuri din Municipiul care, inițial, avea 14 800 de apartamente racordate la servicii de încălzire și apă caldă menajeră. S-au debransat până în iarna asta cca. 3 000 de apartamente. (Societate care furnizează căldură și apă caldă, Roșiori de Vede)

O: **Este vorba de o tipologie de un anumit fel a oamenilor din zone – anumită etnie, educație....?**

R: Nu. (Unitate economică SA)

Zone neacoperite de serviciul de furnizare a agentului termic și a apei calde la nivelul municipiului Ploiești.

Dacă vorbim de zone, la modul compact, nu se poate pune problema. Sunt asociații de proprietari sau membri componenți ai asociațiilor de proprietari care au refuzat, dar zone întregi nu. Sistemul de alimentare centralizat se referă numai la cvartalele de blocuri, nu și la zonele de case. Nimeni nu și-a propus, până acum, să alimenteze celelalte zone ale orașului. (Furnizor de căldură și termoficare)

EXISTĂ ZONE DE LOCUIRE DIFERENȚIATE CALITATIV, LA NIVELUL ORAȘELOR?

În urma culegerii și intersectării informației referitoare la zonele de locuit, în mod firesc, o a doua întrebare a fost „în ce măsură zonele delimitate de noi au consistență în realitate. Sunt ele zone relativ omogene din punct de vedere al condițiilor de locuit? Există diferențe față de alte entități identificabile la nivel teritorial ale orașului?”

Analiza informației culese pentru cele șase orașe pare să sugereze:

– Suprapunerea delimitărilor „obiective” (pe baza intersecției criteriilor legate de utilități) și celor „subiective” (percepția asupra zonelor orașului) conduce la identificarea zonelor „extreme” din punctul de vedere al calității locuirii: zonele/concentrările rezidențiale bogate (acolo unde există) și zonele/concentrările de precaritate accentuată. Fiecare dintre aceste zone are, în mod cert, o vizibilitate ridicată din punct de vedere social.

– Zonele rezidențiale bogate nu sunt o prezență constantă, indiferent de tipul de oraș. Mărima orașului și nivelul său de dezvoltare par să influențeze constituirea zonelor distincte, de bogăție. S-au identificat astfel de zone pentru orașele: Alexandria (populație: 50 000 locuitori, județ sărac), Câmpina (37 091 locuitori, județ dezvoltat), Ploiești (228 485 locuitori, județ dezvoltat). Orașele Zimnicea (15 539 locuitori), Roșiorii de Vede (31 385 locuitori, județ sărac), Urlați (10 821 locuitori, județ dezvoltat) nu includ astfel de zone.

– Zonele cu condiții precare de locuit se conturează mult mai clar, în cazul locuirii la casă, decât în cazul locuirii la bloc. În mai multe dintre orașele incluse în studiu (Alexandria, Roșiorii de Vede, Câmpina), zonele cu condiții de locuit precare la bloc sunt arii relativ eterogene, care includ fie cămine de nefamiliști/foste cămine de nefamiliști, fie blocuri de locuințe sociale prost întreținute și reprezintă, de regulă, primele zone construite ale orașului respectiv. Zonele de case cu condiții precare de locuit sunt, mai degrabă, cartiere „tradiționale” sărace ale orașelor, care, după 1989, au cunoscut un proces mai accentuat de degradare, comparativ cu alte zone ale orașului respectiv.

– Dincolo de zonele de sărăcie extremă și ariile rezidențiale bogate, în special la nivelul orașelor mici și mijlocii, există slabe tendințe de conturare a altor tipuri de zone, indiferent de locuirea la casă sau la bloc (Vezi caseta nr. 1).

Caseta nr. 1

Zone de locuit în Roșiorii de Vede

*În cazul orașului Roșiorii de Vede, încercările de a obține informații despre zone diferențiate, în funcție de condițiile de locuire au pus în evidență o percepție asupra orașului ca localitate relativ unitară. Cu excepția zonei din centru, menționată ca zona „cea mai bună” pentru blocuri și a câtorva zone asociate cu sărăcia și concentrarea populației de romi, ca zone cu locuire precară, interviurile nu pun în evidență o percepție asupra orașului Roșiorii de Vede ca oraș marcat de diferențe de locuire. În cazul locuirii la bloc, uniformizarea calității serviciilor furnizorilor de utilități (apă caldă nu este în tot orașul indiferent de zonă, căldură este în tot orașul, indiferent de zonă) mută accentul în diferențierea între zone, pe calitatea construcției în sine și a tipului de apartamente (an de construcție, suprafață locuibilă, de comandarea apartamentelor, materialul de construcție – „plăci prefabricate” sau cărămidă). În cazul locuirii la casă, accentul cade mai ales pe capacitatea individului de a-și asigura condiții bune de locuit. Nici posibilitatea de conectare la canalizare sau apă potabilă nu sunt esențiale, în acest caz, pentru distincția între zone, apreciindu-se că soluțiile individuale, de tipul fosă septică/instalație proprie de apă curentă sunt o alternativă cel puțin la fel de bună la sistemul public. Ideea asocierii între condițiile precare de locuire și sărăcie apare clar în unele dintre interviuri: **chiar dacă ar fi apă și canalizare în zonă** (despre zona Cotorga, zonă de locuire precară la casă), **nu ar avea bani să se racordeze**. (Primăria Roșiorii de Vede). În oraș nu există concentrări de tip cartier rezidențial.*

CARACTERISTICI ALE ZONELOR DE LOCUIRE PRECARĂ

Selecția zonelor de locuire precară pentru studiu aprofundat la nivelul fiecărei localități s-a bazat pe criteriile prezentate anterior. Zonele/cartierele identificate ca având *cea mai slabă acoperire cu utilități publice* (apă rece, apă caldă, căldură, electricitate, gaze) s-au dovedit, în același timp, zonele *percepute* ca cele cu condiții precare, la nivelul fiecărui oraș, și în mare măsură, *zone de concentrare a populației sărace* (concentrări de populație beneficiară de venit minim garantat).

În ansamblu, în cele șase localități urbane incluse în studiu au fost selectate șapte zone: patru zone de case și trei zone de blocuri (vezi tabelul nr. 1).

Tabelul nr. 1

Zone de locuire precară incluse în studiu

Județ	Oraș	Zone de locuire precară la case (denumire locală)	Zone de locuire precară la bloc (denumire locală)
Prahova	Ploiești	Bereasca	Blocurile de nefamiliști ICIL
Prahova	Câmpina	–	Turnătorie
Teleorman	Alexandria	Lactel	Zona blocurilor 100
Teleorman	Roșiorii de Vede	Cotorga	Zona Izbiceanu
Teleorman	Zimnicea	Rudărie	–

O primă privire asupra celor șapte zone sugerează că precaritatea locuirii la bloc are o semnificație sensibil diferită, în raport cu locuirea la casă, iar soluțiile de confruntare cu această situație sunt distincte pentru cele două cazuri (evident, fără a fi vorba de implicații valorice, de tipul „este mai rău la bloc/casă, față de casă/bloc”):

În zonele de case: sărăcia comunității ca întreg (în sensul de localitate) pare a avea consecințe mai importante, la nivelul condițiilor de locuit în zone precare, dar soluțiile individuale posibile sunt mai numeroase. Zonele de locuire precară la casă cuprinse în studiul nostru sunt zone slab acoperite de utilități publice, sau accesul la aceste utilități în sistem centralizat (apă, canalizare), care ar putea îmbunătăți condițiile de locuit, sunt dependente, în primul rând, de capacitatea autorităților locale de a investi pentru a aduce serviciul respectiv în zonă. În absența resurselor publice locale necesare extinderii rețelelor respective, soluțiile individuale care ar conduce la aceleași standarde de locuire sunt, considerabil, mai costisitoare. Variantele alternative sub aceste standarde sunt însă mai numeroase decât în cazul locuirii la bloc.

În zonele de blocuri: sărăcia indivizilor rezidenți într-un bloc/zonă este mult puternic resimțită de fiecare dintre ceilalți, datorită sistemului centralizat de furnizare a unor utilități și statutului de membru într-o asociație de proprietari, sau de chirias într-un ansamblu de locuit proprietate de stat. În fiecare dintre zonele de blocuri din studiul nostru, lipsa utilităților furnizate în sistem centralizat (de tipul apă rece, apă caldă/căldură) este rezultatul incapacității de plată a unei părți dintre locatari. Soluțiile individuale „nestandard” sunt, de multe ori, costisitoare sau tehnic imposibile.

Ținând cont de aceste diferențe cu implicații majore asupra condițiilor de locuit, am optat pentru o modalitate de prezentare distinctă pentru zone de case/zone de blocuri.

LOCUIRE PRECARĂ ÎN CARTIERELE DE CASE

Analiza noastră asupra zonelor de case cu condiții precare de locuit pune în evidență, în primul rând, o serie de caracteristici comune (cea mai mare parte). Cartierele alese pentru studiu aprofundat sunt, în linii mari:

- cele tradițional sărace ale orașelor respective;

- caracterizate de tendința de retragere a populației aflate în sărăcie către aceste zone (dinspre alte localități, dinspre alte zone ale orașului);
- cu o largă concentrare a populației de romi;
- slab acoperite de utilități publice;
- racordul la utilități ar ridica probleme tehnice costisitoare (cu excepția zonei Bereasca, Ploiești);
- cu populație ale cărei surse de venit sunt constituite, în special, din: venitul minim garantat, alocațiile copiilor, venituri din muncă necalificată cu ziua, în mai mică măsură, venituri din pensii și în foarte mică măsură, venituri salariale;
- cu o populație cu nivel de școlaritate redus;
- cu o populație preponderent tânără (cu excepția zonei Lactel, Alexandria);
- cu familii numeroase, cu mulți copii;
- cu locuire caracterizată de supraaglomerare;
- cu case construite preponderent din chirpici, pământ bătut, cărămidă arsă (variantele extreme: Rudărie, Zimnicea unde au fost identificate inclusiv bordeie).

Faptul că profilurile zonelor se suprapun în mare măsură, sugerează o tendință de uniformizare, care ne îndreaptă, mai degrabă, către concluzia că indiferent de tipul de oraș și de dezvoltarea județului/orașului din care fac parte, condițiile/zonelor de locuire precară sunt, esențialmente, aceleași.

Există, totuși, și o serie de diferențe între zonele noastre, ale căror sursă pare să fie legată de capacitatea administrației publice locale de a veni în sprijinul rezidenților zonelor precare. Astfel, cu cât orașul este mai mare și într-o arie mai dezvoltată, cu atât acoperirea cu utilități publice este mai bună (în fapt, se poate discuta despre o îmbunătățire a condițiilor de locuit în acele aspecte care țin de comunitate). În zona Rudăriei din Zimnicea (oraș mic, zonă defavorizată), accesul la curent electric este de dată relativ recentă, prin eforturile Primăriei; alimentarea cu apă se face de la câteva puțuri construite tot prin eforturile Primăriei. La polul opus, zona Bereasca, Ploiești (oraș mare, zonă dezvoltată) există acces la canalizare, alimentarea cu apă este asigurată prin cișmele publice, iar Primăria din localitate are un program de conectare a gospodăriilor la sistemul de apă curentă pe bani publici.

Amplasarea periferică a acestor zone (implicit acces deficitar la serviciile de utilitate publică și la infrastructura urbană), materialele de construcție ale locuințelor și calitatea acestor construcții, preponderența populației de etnie romă, omogenitatea din punctul de vedere al surselor de venituri (principala sursă de venit: venitul minim garantat), al vârstei (populație îmbătrânită) sunt caracteristici care așează zonele de case descrise ca fiind precare din punctul de vedere al locuirii într-un tip comun, care se întâlnește în toate localitățile incluse în studiul de față.

Locuința

Materialul din care sunt construite casele amplasate în aceste zone este, cu precădere, chirpicul sau pământul bătut. Sunt locuințe fără o structură de rezistență

solidă, care prezintă un risc mult mai ridicat de deteriorare în timp. Există situații în care aceste cartiere s-au ridicat și „dezvoltat” fie prin construcții ilegale, fără să existe acte de proprietate asupra terenurilor, fie pentru că în aceste zone pământul era mai ieftin. În general, aceste zone au crescut prin adăugare de noi locuințe, fără a se respecta regulile de sistematizare urbanistică, fără o logică a amenajării urbane (*Și după aceea, lângă bordeiul sau căsuța pe care o au...că mai fac chirpici... își fac o casă din două camere, un acoperiș și cu ferestre de unde găsesc, și gata, asta e casa copilului. Pe măsură ce cresc își mai fac încă una și încă una...de-au ajuns să facă case așa, anapoda, fără nici un urbanism. (...) Acuma încearcă dl. primar să-i integreze în oraș, să-i facă și pe ei oameni...să le vină curent, să le facă străzi, să aibă un număr de casă. Până acuma existau case în rudărie care nu aveau număr de casă; nu știai...vroiai să trimiți o scrisoare ... sau trebuia să-l cheme în armată și n-avea nici un număr de stradă, de casă.* (Jud. Teleorman, Zimnicea, Servicii publice)).

Un tip special de locuință se întâlnește în zona Rudărie în județul Teleorman, unde există oameni care trăiesc în bordeie de pământ, în camere mici, cu folii de plastic în loc de ferestre, fără podele, cu patul, singurul obiect de mobilier, de altfel, așezat direct pe pământ, lângă vatra unde își fac focul pentru a se încălzi și a găti.

Lipsa de intimitate este prezentă și în locuințele de tip casă, întrucât avem de-a face cu zone unde trăiesc familii sărace, cu mulți copii, care sunt nevoite să folosească un spațiu impropriu, adică mic ca suprafață, insalubru, pentru locuire (*Câte camere aveți? Am două camere și o săliță și locuim șase persoane, am patru copii. Și cum vă împărțiți? Cam trei într-un pat.* (Jud. Teleorman, Zimnicea, Rudărie, interviu 1, bărbat, 35 ani).

Accesul la utilități și infrastructură urbană

Amplasarea periferică, fără excepție, a acestor cartiere determină amploarea problemei legate de lipsa accesului la majoritatea serviciilor de utilitate publică (apă, canalizare, gaze, electricitate). De fapt, acesta este criteriul principal care individualizează zona respectivă ca o zonă rezidențială cu probleme de acces la utilități și, implicit, cu probleme de locuire, și care are un impact și asupra perspectivei de integrare a locului și oamenilor în „peisajul” fizic și social al orașului.

Procurarea apei potabile se face de la fântâni amplasate în interiorul zonelor, administrate și îngrijite de municipalitate. Puțini sunt cei care și-au permis construirea unei fântâni proprii. Astfel, chiar și pentru nevoile curente oamenii sunt nevoiți să străbată distanța până la fântâna comună (*Car apă de la 200 de metri, de la 500 de metri. (...) Deci, car apă numai de băut, de mâncare, de spălat. Ca să car apă să ud trei roșii aici, trebuie să car cu bidonul.* (Jud. Teleorman, Zimnicea, Rudărie, rezident).

Pentru încălzirea locuinței, oamenii utilizează sobele cu combustibil solid (lemne și cărbuni), dar există și situații în care lipsa posibilităților de a achiziționa combustibil „convențional” determină folosirea înlocuitorilor, de tipul: resturi de pe câmp și din pădure, material textil, plastice, în general, gunoaie păstrate special în acest scop.

Canalizarea este un alt serviciu care nu acoperă zonele periferice ale orașelor. Aceste cartiere au rămas în afara sistemului, datorită ritmului diferit în care s-a făcut sistematizarea localităților urbane din România. În această situație se găsește

Zona Lactel din Jud. Teleorman, Alexandria, zonă inundabilă, foarte aproape de râul Vedea unde pânza freatică este foarte ridicată, astfel că atunci când plouă, apa bălțește. (*Există alimentare cu apă, energie electrică, dar nu există canalizare, deoarece este imposibilă preluarea apelor dintr-o zonă sub nivelul cotei terenului sistematizat; casele sunt construite, practic, într-o groapă, cota terenului sistematizat fiind mai ridicată față de cota terenului unde au fost construite casele; Legea nu permite sistematizarea (apă, canal, iluminat) zonei (Jud. Teleorman, Alexandria, Primărie)*).

În majoritatea zonelor, accesul la rețeaua electrică este asigurat, însă dificultățile financiare ale locuitorilor determină apariția fenomenelor corelate de debranșare, datorită imposibilității de plată a consumului și rebranșare ilegală la rețea.

Paradoxul este că efortul de a racorda aceste zone la sistemul centralizat de furnizare a utilităților publice nu ar putea fi susținut de populația rezidentă deja prinsă în capcana sărăciei și în lanțul nesfârșit al deprivărilor care derivă din neracordare.

Vecinătatea de locuire urbană

Zonele de case apreciate ca fiind caracterizate de condiții de locuire precară sunt cartiere puternic individualizate, în cadrul urban al localității de care aparțin prin categoria de populație rezidentă. Aproape fără excepție, zonele de case definite ca fiind caracterizate de locuire precară sunt locuite de populație de etnie romă, familii beneficiare de ajutor social și dependente de venitul minim garantat obținut de la primărie și de alocațiile copiilor, persoane fără loc de muncă, dar și fără orice fel de calificare.

Majoritatea sunt lucrători cu ziua în agricultură, construcții sau căutători de fier vechi în gropile de gunoi și din aceste activități câștigă cât să le ajungă pentru a mânca în ziua respectivă (*Cam trăim de pe-o zi pe alta, nu mai avem și pentru mâine și pentru poimâine, nu ne-am aprovizionat să avem provizii pentru o săptămână sau două, cum au unii. Azi am adus, azi am mâncat, mai mult nu e, mai mult nu găsim, n-avem de unde.* (Jud. Teleorman, Zimnicea – Rudărie)). Încălzirea locuinței și asigurarea hranei copiilor pentru a doua zi este principala grijă a acestor oameni. (*Dacă n-am calu' și căruța, mor de frig în casă cu copiii, chiar și de foame că ...mă duc după un fier, după o tablă...ce-oi găsi... pun în căruță și aduc acasă și îl vând; iau 50 000 și îi mănânc cu copiii.* (idem)).

Lipsa frecventă a banilor pentru mâncare îi face să recurgă la o alimentație sărăcăcioasă și, de multe ori, mai puțin obișnuită (*M-a uimit pur și simplu. Ce să vă spun? Mănâncă vara scoici, melci...* (Jud. Teleorman, Zimnicea, Servicii publice)). De asemenea, o parte importantă a veniturilor acestor gospodării este reprezentată de alocațiile copiilor. (*Alocația aia e cam ca un salariu. Așa cum așteaptă un om care e angajat salariul, așa așteptăm și noi alocația, că altceva n-așteptăm, că n-avem ce să așteptăm.* (Jud. Teleorman, Zimnicea, Rudărie, bărbat, 35 de ani)), bani care în fiecare lună, în multe cazuri, au o destinație foarte precisă (*Dacă am patru copii din alocația aia trebuie să am faină... un sac de faină e 550 000, ...* (Jud. Teleorman, Zimnicea, rezident, Rudărie)).

Din punctul de vedere al relațiilor de vecinătate, omogenitatea etnică a acestor cartiere determină interacțiune puternică și legături strânse. Dincolo de această caracteristică intrinsecă a comunităților etnice, dificultatea acestei categorii

de populație de integrare pe piața muncii, de inserție socială face din aceste zone niște enclave, niște periferii la propriu și la figurat, care depozitează și perpetuează probleme sociale.

Pe lângă sărăcia materială a comunităților întâlnite, acestea prezintă și o sărăcie a formelor manifeste de sociabilitate (ajutor mutual, cooperare, încredere). Lipsa resurselor de tot felul, a perspectivei de a ieși din sărăcie au generat un sentiment colectiv de resemnare și de acceptare a situației de prizonieri în zona respectivă. (*Relații nu prea avem, mai mult între noi, ca vecini, dar suntem toți în aceeași situație. Cu ce să mă ajute el, dacă el n-are? De ce să mă mai duc să cer, dacă știu că el n-are. Cu ce să mă ajute?* (Jud Teleorman, Zimnicea, Rudărie, bărbat, 35 de ani)). Încredere, sau, mai precis, lipsă de încredere de a încredința ceva celui de lângă tine poți să ai doar atunci când posezi acel lucru. Zonele mai puțin omogene din punct de vedere etnic se confruntă cu această problemă. Atunci când nu există încredere, cooperarea între acești oameni devine imposibilă. (*La noi nu mai merge cu «să moară capra vecinului», ci «să moară vecinul să-i iau capra».* (Jud Teleorman, Roșiorii de Vede, rezident zona Cotorga)).

De cele mai multe ori, rudele, care sunt apreciate ca fiind cele mai capabile și mai sigure surse de ajutor, nu trăiesc în zonă și astfel, ceea ce rămâne să obțină de la vecinii de lângă ei este o formă de întrajutorare general umană limitată foarte strict de lipsurile fiecăruia. (*Cei care nu au apă în curte, mai iau de la vecini, da cât să-i dai, îi dai o dată, de două ori, că avem și noi apometre.* (Jud. Prahova, Ploiești, Bereasca, femeie, 56 ani)).

Prezența grădiniței, școlii, unității sanitare în zonă nu este apreciată ca fiind o problemă. Frecventarea școlii de către copii este vitală, pentru multe dintre familiile rezidente în aceste zone. Grija multora dintre locuitori este legată însă și de dificultatea de a-și trimite toți copiii la școală, de avea cu ce să-i îmbrace. Doar în comunitățile mixte din punct de vedere etnic românii apreciază negativ calitatea procesului de învățământ și caută să iasă din această comunitate, măcar prin trimiterea copilului la altă școală, în altă zonă. (*Școala este cam la 800 m, este aproape, dar în clasă are mulți țigani care strică ora, și nu prea pot să învețe. (...) Asta este singura șansă a ei, să învețe.* (Jud. Teleorman, Roșiorii de Vede, rezident, Cotorga)). Accesul la serviciile oferite de unitatea sanitară, de serviciul de ambulanță este considerat o problemă, prin prisma faptului că statutul de asigurat nu te scutește de alte cheltuieli materiale pretinse de personalul medical. În această situație, soluția este de a renunța la serviciu atât cât poți să trăiești cu boala respectivă, sau de a prefera sistemul particular care asigură, măcar, o calitate superioară a actului medical prestat.

În ceea ce privește percepția asupra problemelor locale, nemulțumirea populației rezidente în aceste cartiere se referă la marginalitatea comunităților din care fac parte. Oamenii au conștiința că traiul la periferia localității este una dintre cauzele problemelor cu care se confruntă. (*Noi cei din zona asta suntem dați la o parte. Dacă ești din centru este altceva. Și oamenii se uită altfel la tine...* (Jud. Teleorman, Roșiorii de Vede, rezident, Cotorga) (...) *dar suntem la marginea orașului. Înainte eram considerați spații verzi...* (interviu B14)).

Deși există o vizibilitate deosebită a acestor zone atât la nivelul populației localității în general, dar și la nivelul administrației publice locale, ceea ce le

lipsește oamenilor este în special, capacitatea de a influența în vreun fel deciziile de la nivel local, în vederea îmbunătățirii vieții în comunitățile lor.

Populația acestor cartiere pare a fi o populație tolerată, iar atitudinea municipalității față de problemele locale trădează credința autorităților că, o dată cu dispariția în mod natural a acestor comunități, vor dispărea și problemele cu care se confruntă.

LOCUIRE PRECARĂ ÎN CARTIERELE DE BLOCURI

Zonele de blocuri par a fi mult mai eterogene, în comparație cu cele de case. Cartierele de blocuri incluse în studiu par a fi:

- zone exclusiv muncitorești, unde a primit repartiție pentru locuință în special populația venită din zonele rurale limitrofe/alte zone, pentru a lucra pe platforma industrială a orașului;

- majoritatea blocurilor au avut statut de proprietate publică, până în 1989;

- includ blocurile de locuințe vechi (printre primele construite la nivelul localității respective);

- ariile respective cuprind „insule” de precaritate extremă, de tipul cămine de nefamiliști/foste cămine de nefamiliști, locuințe sociale, dominate de populație de etnie romă (deși pare a fi vorba de concentrări etnice mai mici ca dimensiuni decât în cazul caselor), populație fără un loc de muncă;

- au o acoperire bună cu utilități, însă sunt marcate de întreruperi frecvente ale furnizării serviciilor, din cauza datoriilor;

- apartamentele au un grad scăzut de confort (apartamente confort 2, 3, 4).

Chiar dacă sunt zone eterogene, cartierele considerate de noi ca locuire precară la bloc sunt, în primul rând, zone aflate într-un proces de precarizare. Acumularea datoriilor la întreținere, lipsa fondurilor pentru investiții în infrastructura blocurilor pe care asociațiile de proprietari/chiriași din aceste zone o semnalează sunt, probabil, premisele unui evoluții previzibile către accentuarea precarizării zonei, sub aspectul condițiilor de locuit.

Caracteristicile comune ale zonelor de blocuri se referă la amplasare (în apropierea platformei industriale, periferia orașului), aceeași destinație inițială a construcțiilor (cămine de nefamiliști, locuințe construite de către agenți economici industriali), gradul scăzut de confort al acestora, forma de proprietate ș.a.m.d.

Locuința

Zonele de blocuri apreciate ca având condiții precare de locuit sunt, în măsură foarte mare, foste cămine de nefamiliști și blocuri de garsoniere, o parte dintre acestea dobândind statut de locuințe sociale.

Proprietatea asupra imobilelor aparține fie agentului economic care le-a construit, fie primăriei, fie locuitorilor în sine. Prin urmare, locuitorii rezidenți în

aceste zone au atât statut de chiriași la stat/actor economic industrial, cât și statut de proprietari.

Este vorba despre blocuri confort doi sau trei construite din panouri mari, cu suprafață utilă foarte mică. Camerele sunt de 9–10 mp, iar bucătăria și baia, în cazul în care nu sunt la comun (*Avem bucătărie comună la fiecare etaj, care constă într-o cameră unde e un aragaz și unde îți poți găti, că nu ai unde, altfel.* (Jud. Prahova, Localitatea Câmpina, rezident cămin nefamiliști)), cu suprafețe cuprinse între 2,5 și 3 mp.

Criza din domeniul construcțiilor de locuințe a determinat, în mod firesc, transformarea locuințelor pentru nefamiliști în locuințe de familie, fără vreo îmbunătățire a condițiilor de locuit. Astfel, suprafața destinată unei persoane singure este folosită de familie, în cele mai multe cazuri numeroase, cu mulți copii. (*Gândiți-vă că sunt într-o cameră câte cinci persoane, câte opt chiar, vai de capul lor...Într-o cameră să faci totul. Te speli acolo, faci mâncare acolo. Toaleta comună și fiecare face unde vrea și tu calci în mizerie...* (Jud. Teleorman, Localitatea Roșiorii de Vede, femeie)).

Eșecul sistemului de furnizare a utilităților publice în sistem centralizat a determinat un comportament de concentrare a investițiilor pentru asigurarea acestor utilități la nivelul propriei locuințe, folosind soluții alternative, și neglijarea instalațiilor și spațiilor comune.

Spațiile comune (anexele, subsolul) sunt degradate și datorită faptului că, în majoritatea cazurilor, nu avem de-a face cu proprietatea locatarilor asupra imobilelor respective; statutul de chiriaș nu responsabilizează pentru menținerea acestor spații. (*Nu au simțul proprietății dezvoltat. Nici nu există la ei sentimentul de proprietar, faptul că e al meu și trebuie să-l îngrijesc eu, nu. Lor trebuie să li se dea. Veșnic să li se dea, veșnic să li se repare. E cert, încă o dată repet, că nu au puterea financiară de a mai face ceva în plus, dar cel puțin să mențină la starea la care au luat-o.* (Jud. Teleorman, Alexandria, zona B-uri)).

Accesul la utilități și la infrastructura urbană

Problemele referitoare la accesul la utilități ale imobilelor din aceste zone sunt determinate de absența furnizării gazelor, a apei calde și căldurii în regim centralizat. În Jud. Teleorman, zonele de blocuri precare din punctul de vedere al locuirii din localitățile Alexandria și Roșiorii de Vede beneficiază de căldură, apa caldă obținându-se, în general, prin încălzire la aragaz cu butelie. În Jud. Prahova, zonele de blocuri cu locuire precară din localitățile Ploiești, Câmpina, Urlați sunt debransate total de la sistemul de termoficare, din cauza datoriilor înregistrate la plata serviciului.

Această stare de lucruri a determinat găsirea de soluții, de alternative la sistemul centralizat de furnizare a căldurii și apei calde. Se poate spune, de asemenea, că amenajările ulterioare (deviații ale țevilor, bransamente noi ș.a.m.d.) au distrus, într-un fel, clădirile, datorită instalațiilor auxiliare folosite.

O situație interesantă o reprezintă cazurile zonelor Turnătorie din localitatea Câmpina, Jud. Prahova și căminele de nefamiliști din Roșiorii de Vede, Județul Teleorman, unde imobilele au fost dependente mult timp, din punctul de vedere al furnizării utilităților și al plății acestora, de funcționarea agenților economici de pe

platforma industrială respectivă. Falimentul/restructurarea – privatizarea acestora a angrenat zona respectivă, atât ca populație, cât și ca imobile, infrastructură urbană, într-un amplu șir de probleme: șomaj, nivel de trai scăzut, imposibilitatea achitării facturilor la utilitățile publice, imposibilitatea susținerii sistemului centralizat, debransarea de la rețeaua comună, apelul la improvizații tehnice de o siguranță îndoielnică (*Prima dată s-a făcut separația la curent electric, ne-a costat în jur de două milioane de persoană, pe cameră. A urmat separația de gaze. Eu m-am descurcat și mi-am amenajat singur chiar și WC și baie interioară, pentru că și acestea erau la comun.* (Jud. Prahova, Localitatea Cămpina, rezident cămin nefamiliști)), bransarea ilegală sau furtul de utilități ș.a.m.d.

Toate aceste fenomene, prezente, mai mult sau mai puțin, în toate zonele apreciate ca fiind caracterizate prin condiții de locuire precare, au individualizat profund aceste cartiere de locuințe. La nivelul fiecărui oraș a fost relativ simplu atât pentru autorități cât și pentru populație să localizeze aceste zone.

Vecinătatea de locuire urbană

Zonele se înfățișează ca așezări extrem de pestrice, din punctul de vedere al locuitorilor. Sunt fie oameni care au venit de prin toate colțurile țării pentru a se angaja în industrie, atunci când încă mai funcționau platformele industriale (*Marea majoritate...când comunismul aducea țărani în industrie...s-au retras de la sate și acum au ajuns să locuiască cu chirie* (Jud. Teleorman, Roșiorii de Vede, zona de blocuri din NV)), fie persoane care nu și-au putut permite cumpărarea unei locuințe mai bune, în altă zonă. Prin urmare, zonele au, în același timp, un caracter de eterogenitate, dacă luăm în considerare argumentele prezentate mai sus, dar și un caracter de omogenitate, prin natura deprivărilor ale căror victime sunt rezidenții locali.

Deși diferiți ca origine, sunt oameni care locuiesc de foarte mult timp împreună; ei sunt, în aceeași măsură, vecini și colegi de muncă (*în bloc ne înțelegem bine cu vecinii, cu colegii de muncă, la ei apelezi la un necaz, la o urgență, că părinții de acasă nu i-am mai văzut de vreo opt ani, că sunt tocmai la Suceava și e departe. Dacă, de exemplu, astăzi am rămas fără bani, bat în ușă la un vecin, la un coleg de muncă și îi spun să îmi dea o sută de mii până mâine sau săptămâna viitoare*, (Jud. Prahova, Cămpina, rezident cămin nefamiliști)), au sentimentul formării unei comunități care are inițiative și care acționează în direcția rezolvării unor problemelor comune (*Locuim de 23 de ani aici și nu am întors niciodată spatele la nici o acțiune întreprinsă în comun de curățire, reamenajare sau reparație a spațiului comun, casa scării, spațiul verde din fața blocului.* (Ibidem).

Există și altfel de zone pestrice, unde eterogenitatea este dată de alăturarea de persoane cu șanse reduse de a locui în alte zone ale orașului: persoane defavorizate social, beneficiare de ajutor social, populație de etnie romă, persoane cu probleme de integrare pe piața muncii și de integrare socială, în general. Sunt zone caracterizate, adesea, de fenomene de promiscuitate și criminalitate. Câteva cauze care explică formarea lor drept cartiere distincte de locuire precară pot fi prețul scăzut al locuințelor în zonă determinat de calitatea proastă a imobilelor și de modul în care acestea sunt „prezervate”, controlul social deficitar și chiar însăși istoria locului. (*Lunar le dă statul 1 600 000 și ajunge aici zero* (notă: este vorba de imobilele unde rezidenții primesc ajutor de căldură care le acoperă toată întreținerea). *Stau acasă, se plimbă,*

așteaptă ajutorul social, fumează, festin pentru câtă muncă depun ei. O viață de parazit. ...Când nu va mai fi Poliția aici va fi un Texas, un Mexico, ceva ca o nebuloasă, o mafie italiană. (Jud. Teleorman, Alexandria, zona B-uri).

Astfel, ambele tipuri de comunități sunt caracterizate printr-o interacțiune puternică, însă de nivel diferit. Istoria lungă de viață comună și împărtășirea aceluiasi tip de evenimente par a fi determinații principale ai coeziunii grupului, în ansamblul său. În al doilea caz, unde avem de-a face cu o comunitate caracterizată de o mobilitate rezidențială mai mare, tăria relațiilor se manifestă în interiorul grupurilor mici, formate pe baza unor trăsături (etnie, vârstă, educație, bunu/rău platnici, localnici/venetici, beneficiari de VMG ș.a.m.d.) și interese comune.

Din punctul de vedere al formelor de sociabilitate, primul tip de comunitate de locuire precară la bloc reproduce, mai degrabă, modelul vecinătății tradiționale, unde relațiile se bazează pe încredere, ajutor mutual, cooperare. Nu trebuie uitat că aici avem de-a face cu populație care își are, preponderent, rădăcinile în mediul rural. Împrumutul și ajutorul de orice fel vine, mai degrabă, din partea vecinilor, întrucât rudele nu sunt în localitate. În contextul ieșirilor rare din spațiul de rezidență este de așteptat ca relațiile de prietenie să se stabilească în același cadru, tot cu vecinii.

În cazul celui de-al doilea tip de comunitate, este vorba de o vecinătate de locuire urbană unde individualismul joacă un rol central în construirea relațiilor. Egoismul și lupta pentru existență apar ca fiind mult mai prezente (*Cu vecinii: «Bună dimineața!», «Bună seara!», «Săru' mâna!»*). (Jud. Teleorman, Alexandria, rezident, Zona B-uri). Relațiile de tip contractual sunt mai frecvente.

Relațiile de vecinătate sunt reglementate atât de norme caracteristice vecinătății tradiționale (obligativitate, afectivitate), cât și de reguli date de apartenența la forme moderne de manifestare a vecinătății de locuire urbane, cum este asociația de proprietari, care reglementează juridic aceste relații. De asemenea, de grupurile informale determinate de interesele comune ale rezidenților urbani, care dau dimensiunea ideologică a relațiilor. (*Cei mai tineri, care uneori depășesc măsura cu distracțiile și cu liniștea și ordinea.* (Jud. Prahova, Câmpina, Turnătorie, rezident, bloc energie solară). *Mai mult sunt cu colegii mei pensionari prin oraș.* (Jud. Teleorman, Alexandria, rezident, zona B-uri)).

Percepția locuitorilor acestor zone asupra siguranței vecinătății oscilează ca apreciere, în funcție de cele două tipuri de vecinătăți de locuire precară la bloc identificate. Astfel că în vecinătatea de tip tradițional, a comunităților vechi de locuire în oraș, de pe platformele industriale, zonele sunt considerate sigure și liniștite, acest fapt putând fi corelat și cu o calitate bună a serviciului de iluminat public. În celălalt tip de comunitate, unde eterogenitatea este de altă natură și unde, adesea, interesele grupurilor sunt antagonice, siguranța zonei nu poate fi asigurată decât de autorități. (*Aici chiar că zici că ești în nesiguranță. Aoleu, dacă mă duc și până la mama mă gândesc să nu intre cineva, să nu-mi spargă ușa, să nu se întâmple ceva.* (Jud. Teleorman, Alexandria, rezident, B-uri)).

O caracteristică importantă a calității vecinătății o reprezintă percepția asupra accesului la instituțiile de educație și sănătate. În cartierele de blocuri caracterizate

de condiții precare de locuire, accesul la instituțiile de educație nu este o problemă, acestea fiind bine reprezentate în zone. Problemele se referă la frecventarea cursurilor de către anumite categorii de populație școlară și la calitatea procesului educativ oferit acestora. (*Școala este proastă. Eu nu am știut să nu îmi dau copilul aici la școala din zonă...M-a îndrumat educatoarea cum că ar fi o școală bună și cu dotări. Când l-am adus la școală am văzut că doar o singură clasă, clasa I, este îngrijită un pic de tot, i-a schimbat niște canapele...în rest, ce e acolo, e crimă. Nivelul de educație, mulți repetenți, copii de țigani care sunt trimiși la școală pentru alocație... Eu plătesc o profesoară să îmi vină acasă și să îmi facă câte două ore pe zi cu el, căci altfel nu se poate să rămână cu ceva de la școală.* (Jud. Prahova, Câmpina, rezident, cămin nefamiliști)). Această stare de lucruri este cu atât mai problematică cu cât opinia generală a rezidenților locali este că ieșirea copiilor lor din această zonă, capcană a sărăciei, nu se poate face decât prin educație. Și serviciul de sănătate este bine repartizat, însă frecventarea acestuia este redusă doar la cazurile de urgență, întrucât foarte mulți dintre ei fie nu sunt asigurați. (*La medic nu prea merg, pentru că dacă lucrez fără carte de muncă nu am asigurare și nu știu ce o să fac dacă mă îmbolnăvesc.* (Jud. Teleorman, Roșiorii de Vede, zona de blocuri, femeie)), fie le este greu să găsească venituri disponibile pentru micile atenții care trebuie date cadrelor medicale.

Alte servicii în zonă, precum cele culturale (cinematograf, teatru), comerciale (piață agro-alimentară, supermarket, *butique*-uri), de recreere (parcuri, loc de joacă pentru copii) sunt apreciate ca deficitare, fie din punctul de vedere al absenței serviciului respectiv (*Nu există nici parcuri, nici cinematograf, nu există nimic* (Jud. Teleorman, Alexandria, B-uri, Catanga, bătrân singur)), fie din punct de vedere al calității/prețului produselor, în special referitor la serviciile comerciale, (*Există magazine și posibilități de aprovizionare în zonă, poate doar ca preț diferă un pic, în sensul că dacă mergi până în piața centrală cumperi cu două sau trei mii mai puțin.* (Jud. Prahova, Câmpina, rezident, cămin nefamiliști)).

Analiza noastră pare să sugereze că, dacă în cazul zonelor de case alese pentru studiu aprofundat, accentual cade pe *locuire precară*, în cazul zonelor de blocuri, accentul cade pe *precarizarea condițiilor de locuit*.

Deși, la nivelul fiecărui oraș, zona/zonile respective reprezintă concentrări de populație care locuiește în condiții precare, iar zonele în sine, comparate, independent de orașul din care fac parte nu par a avea caracteristici esențial diferite, există, totuși, o mare diferență în raportarea acestor zone la restul orașului din care fac parte, în termeni de condiții de locuit. Aspectul ar putea părea lipsit de importanță și tradus în termenii „diferențe de locuire între diferite tipuri de orașe”, însă există consecințe foarte clare ale acestui fapt asupra alocării resurselor la nivel local și tipului de intervenție posibilă.

CĂMINELE DE NEFAMILIȘTI – INSULE DE LOCUIRE PRECARĂ

Căminele de nefamiliști reprezintă, deja, o situație ce a devenit emblematică pentru condițiile precare de locuire din România, de după 1989. Ce înseamnă, de fapt, „cămine de nefamiliști”? De cele mai multe ori, sub această sintagmă sunt reunite realități distincte. În general, este vorba de locuințele la bloc, cu confort scăzut, pe care întreprinderile socialiste le aveau în administrare înainte de 1989, pentru a oferi muncitorilor tineri, de regulă persoane singure, o locuință temporară.

Ocupanții căminelor erau, în general, persoane venite din alte localități, în mare parte din mediul rural, în perioada de tranzit până la întemeierea unei familii și obținerea unei locuințe din fondul locativ de stat.

După 1989, căminele de nefamiliști, parte din bunurile întreprinderilor de stat, au avut o „evoluție” dependentă de cea a unităților economice de care erau direct administrate. Deciziile conducerilor unităților economice proprietare au fost diferite, de la un caz la altul. Situațiile surprinse în cadrul studiilor de caz ilustrează, destul de elocvent, cât de diverse au fost evoluțiile căminelor de nefamiliști (vezi tabelul nr. 2) și de ce afirmăm că, de fapt, sintagma reunește realități distincte.

Tabelul nr. 2

Diverse evoluții ale căminelor de nefamiliști identificate în cadrul studiilor de caz

Evoluții ale căminelor de nefamiliști	Oraș pentru care s-a identificat situația	Județ
Situația 1: Cămin de nefamiliști abandonat din lipsă de fonduri, în prezent nelocuit, clădire într-o stare avansată de degradare.	Alexandria	Teleorman
Situația 2: Cămin de nefamiliști modernizat, oferit spre închiriere pe piața privată a locuințelor.	Roșiorii de Vede	
Situația 3: Cămin de nefamiliști ocupat de foști angajați ai întreprinderii/alte persoane cu resurse prea limitate pentru a-și cumpăra/închiria o locuință de pe piața privată. Zonă de locuire precară a orașului.	Roșiorii de Vede	
Situația 4: Vânzarea locuințelor din căminul de nefamiliști către angajații întreprinderii care locuiau cu chirie, în funcție de anumite criterii. Zonă de locuire precară a orașului.	Câmpina	Prahova

Dacă situațiile actuale ale căminelor de nefamiliști par să fie diverse, totuși, la nivelul a două dintre cele trei zone de locuire precară la bloc incluse în studiul nostru (Zona Turnătorie – Câmpina; Zona Izbiceanu – Roșiorii de Vede), o parte dintre locuințe sunt/provineau din cămine de nefamiliști. Deși nu au fost incluse în studiu și la nivelul unui al treilea oraș (Alexandria), căminele de nefamiliști au fost menționate de actori instituționali în categoria zone de locuire precară la bloc. Informațiile culese în cadrul studiilor de caz despre căminele de nefamiliști par să sugereze că, de fapt, cele mai multe dintre acestea se află astăzi în situația de „insule” de locuire precară.

Situațiile despre care au fost culese informații în cadrul studiului sunt situațiile trei și patru (tabelul nr. 2).

Condițiile de locuit din blocurile cămine/foste cămine de nefamiliști par să reproducă, la nivel accentuat, situația zonelor precare de locuit la blocuri: supra-aglomerare (locuințele au, de regulă, suprafețe reduse), debranșări de la utilități publice (inclusiv curent electric), stare accentuată de degradare a instalațiilor de furnizare a apei, apei calde, căldurii, electricității, degradare a spațiilor comune

de locuire (scări de bloc). Instalațiile improvizate pentru acces la electricitate, gaze, apă rece sunt prezente mai mult decât în zonele de locuire precară la bloc. Dotarea inițială a blocurilor cu o serie de spații comune (spații comune pentru gătit, băi și toalete comune) accentuează precaritatea locuirii și constituie un motiv în plus pentru cei care au resurse suficiente să găsească soluții tehnice „ingenioase” pentru a-și reamenaja locuința proprie.

Concentrări de populație cu venituri reduse, care nu-și poate permite o locuință pe piața privată, fostele și, în special, actualele cămine de nefamiliști par să fie prinse într-un proces de degradare continuă. Proprietarii căminelor, actualii proprietari ai întreprinderilor de stat de altă dată nu au motive să fie interesați în investiții serioase în clădiri aflate într-o stare accentuată de degradare, fizic și moral uzate. Chiriașii, pe de altă parte, nu au resursele necesare și nici nu ar putea fi interesați de investiții, atâta vreme cât situația lor este, de multe ori, incertă. (Casetă nr. 2)

Casetă nr. 2

Nesiguranța în situații de locuire precară – situația căminelor de nefamiliști

Suntem amenințați că o să se închidă. Căminul. R. (n.a. alt cămin de nefamiliști din localitate) a fost deja închis. Adevărul este că sunt mulți care nu plătesc, instalațiile sunt la pământ, pentru că nu se mai investește nimic...Am o vecină la care merg melcii pe ea de umezeală. Ciupercile sunt și astea pe toți pereții și cresc mereu. (...) Noi nu aparținem de nici o asociație. Patronul întreprinderii de vagoane, domnul M., face ce vrea dânsul. De fapt, cred că a și uitat de noi. (Interviu – femeie, locatar al unui cămin de nefamiliști, Roșiorii de Vede).

Indivizii care locuiesc acum în aceste spații (persoane singure sau familii) sunt, de regulă, foștii angajați ai întreprinderilor, deveniți, în bună parte, șomeri. Statutul în baza căruia au dobândit locuința cu chirie a încetat, în cele mai multe dintre cazuri, să mai existe și în unele situații, chiar și contractele de închiriere au expirat. Incertitudinea legată de situația „de mâine” a acestor locuințe și a păstrării calității de chiriaș contribuie, probabil, într-o bună măsură la atitudinea pasivă a locatarilor vizavi de îmbunătățirea condițiilor de locuit, prin resurse proprii, chiar și când acestea există.

CONCLUZII

Materialul propune o analiză a zonelor precare de locuit din șase orașe cuprinse în două județe românești. Informația utilizată a fost culeasă în cadrul unui demers calitativ care are la bază o metodologie de identificare a zonelor rezidențiale ce îmbină date referitoare la acoperirea cu utilități publice cu elemente de percepție din partea actorilor instituționali (angajați ai primăriilor, instituțiilor responsabile pentru furnizarea utilităților publice).

Spațiul urban al celor șase localități pare, în general, puțin segmentat în zone rezidențiale cu un profil distinct, doar două tipuri având vizibilitate socială ridicată

și consistență: zonele rezidențiale bogate și zonele de concentrare a sărăciei. Dacă primul tip de zonă nu este o prezență constantă (există orașe care nu au o zonă clarconturată de concentrare a populației cu venituri ridicate), în schimb, zone cu condiții de locuit precare (zone de sărăcie) sunt înregistrate la nivelul fiecărui oraș.

Diferențe semnificative se înregistrează între locuirea precară la casă, în raport cu locuirea precară la bloc. Dacă în cazul locuirii la casă, se poate vorbi de spații clar „desenate” pe hartă, cartiere tradițional-sărace ale orașelor, cu o acoperire mai slabă cu utilități, prin raportarea la restul orașului din care fac parte, în cazul zonelor de blocuri eterogenitatea este mai ridicată. Zonele precare de blocuri sunt zonele cele mai vechi de locuințe colective, destinate, de regulă, pentru a oferi un spațiu de locuit muncitorilor veniți din diverse localități pentru a lucra pe platformele industriale ale fostelor orașelor comuniste, care includ insular locuințe (blocuri de locuințe) aflate într-o stare accentuată de precaritate. Ceea ce pare a caracteriza comun cele două tipuri de zone este procesul de precarizare continuă, care riscă să le separe în mod net de restul orașului și să le confere/să le accentueze profilul distinct de concentrări de sărăcie extremă.

Măsurile de intervenție aflate la dispoziția autorităților locale sunt costisitoare, în termeni financiari și vizează, mai ales, zonele de case. Racordul zonelor incluse în studiu la diverse utilități publice, chiar dacă este posibil, ar ridica probleme tehnice speciale și sume importante la nivel local. Mai mult, resursele limitate ale populației sărace nu oferă o garanție că accesul zonei (realizat pe bani publici) va însemna accesul efectiv al rezidenților zonei la utilitățile respective (accesul fiecărei locuințe realizându-se, de regulă, în sistem privat), descurajând/servind ca scuză lipsei de intervenție în ameliorarea condițiilor de locuit, la nivel local. Situația din zonele de locuire precară la bloc, în care lipsa resurselor individuale conduce, prin agregare, la lipsa accesului individual la utilități publice, deși zona este/a fost acoperită de utilități servește ca argument și justificare a slabei intervenții, la nivel local.